

Alaudin Brkić¹

Alem Merdić²

USKLAĐIVANJE STUDIJSKIH PROGRAMA SA POTREBAMA TRŽIŠTA RADA

SAŽETAK:

Cilj ovog rada je predstaviti proces usklađivanja studijskih programa II ciklusa studija na Ekonomskom fakultetu UNZE sa realnim potrebama tržišta rada. Za realizaciju ovog procesa identifikovano je i sprovedeno nekoliko aktivnosti. Pored analize opravdanosti i potrebe za inoviranjem studijskih programa II ciklusa studija, istražuje se i analizira ponuda studijskih programa II ciklusa u bližem okruženju Ekonomskog fakulteta UNZE. Nakon analize postojećih studijskih programa, izvršeno je kreiranje upitnika za preduzeća i provedena je anketa, kako bi se u ishode učenja, kroz aktivnost kreiranja istih, uključili specifični zahtjevi poslodavaca u pogledu izlaznih kompetencija završenika II ciklusa studija. Analiza prikupljenih podataka pokazala je da poslodavci koji su imali priliku zapošljavati magistre ekonomije, u većini slučajeva, smatraju da magistri ekonomije u trenutku zaposlenja nemaju nivo znanja koji korespondira njihovom zvanju. Kao ključne uzroke takvog stanja poslodavci vide: previše široko definisane oblasti izučavanja, nedostatak praktične obuke tokom studija, neusklađenost postojećih studijskih programa s potrebama na tržištu rada, predmeti nisu usko vezani za područje specijalizacije, te nepostojanje precizno definisanih ishoda učenja. Svi ovi podaci, prikupljeni anketiranjem poslodavaca, uveliko su utjecali na inoviranje postojećih studijskih programa, a sve u cilju smanjenja diskrepancije pruženog znanja tokom studija sa realnim zahtjevima tržišta rada.

Ključne riječi: *studijski programi II ciklusa studija, realne potrebe tržišta rada, izlazne kompetencije, ishodi učenja, Ekonomski fakultet u Zenici*

JEL: *A23, I2, J 21*

1. UVOD

Ekonomski fakultet Univerziteta u Zenici (UNZE) je od svog osnivanja i početka sa radom 2005. g. drugi ciklus organizovao kao dvogodišnji studij. Nakon izvjesnog

---

1 Pravni i Ekonomski fakultet Univerziteta u Zenici, alaudin.brkic@ef.unze.ba

2 Ekonomski fakultet, Univerzitet u Zenici, alem.merdic@ef.unze.ba

vremena uslijedio je prelazak na koncept studiranja 4+1+3 po kojem se, u ovom trenutku, izvode studijski programi Ekonomskog fakulteta UNZE. Prelazak sa dvogodišnjeg na jednogodišnji studij II ciklusa (2 semestra, 60 ECTS bodova) je provedena 2010. g. Student uspješnim završetkom studija II ciklusa stječe akademsko zvanje magistar ekonomije (sa naznakom studijskog programa).

Na Ekonomskom fakultetu UNZE su uspostavljena dva studijska programa II ciklusa:

- a) menadžment preduzeća
- b) računovodstveni i revizijski menadžment

Prelazak sa dvogodišnjeg na jednogodišnji studij, upis studenata, nedovoljno iskustvo u primjeni svih aspekata Bolonjskog procesa dovelo je do toga da povezanost navedenih studijskih programa sa potrebama tržišta rada nije na zadovoljavajućem nivou.

Projekat pod nazivom „Inoviranje studijskih programa II ciklusa na Ekonomskom fakultetu UNZE“ ima za cilj osnažiti povezanost studijskih programa menadžment preduzeća i računovodstveni i revizijski menadžment na Ekonomskom fakultetu UNZE sa potrebama i zahtjevima tržišta rada. Specifični cilj inoviranja navedenih studijskih programa je kreiranje ishoda učenja prema realnim potrebama i očekivanim zahtjevima tržišta rada.

Poseban doprinos u inoviranju studijskih programa II ciklusa dali su poslodavci, s obzirom da su anketiranjem pomogli utvrditi koji to segmenti u postojećim studijskim programima nisu u potpunosti usklađeni s njihovim potrebama. Također, nakon identifikacije potencijalnih tački poboljšanja, u saradnji s formiranim timom, te iskazanim specifičnim zahtjevima kada su u pitanju kompetencije magistara ekonomije koje su im potrebne u obavljanju poslova, utvrđeni su ishodi učenja koji detaljno opisuju kompetencije koje studenti II ciklusa studija treba da steknu nakon uspješnog okončanja studija.

2. Potreba inoviranja studijskih programa II ciklusa studija

Jedno od obilježja tranzicijskog perioda u kojem se nalazi Bosna i Hercegovina (BiH), a koji podrazumijeva prelaz iz nekadašnjeg socijalističkog u tržišni sistem privređivanja, jest stavljanje različitog naglaska na pojedine sastavne elemente uspješne tranzicije. To je dovelo to isticanja u prvi plan promjene vlasničke strukture privrede, putem provođenja privatizacije, bez istodobnog razmišljanja i planiranja upravljačkog restrukturiranja privrede. Socijalistička privreda sa dominantnim društvenim vlasništvom u upravljačkom smislu i vođenju kadrovske politike je često davala prednost politički podobnim menadžerima koji su u funkciji cilja poslovanja

preduzeća nerijetko na prvo mjesto postavljali političke umjesto ekonomskih postignuća. Slobodna inicijativa i poduzetništvo su bili zanemareni. Rezultat toga je da u većini tranzicijskih zemalja danas nedostaje kvalitetnih, dobro obrazovnih i profesionalnih menadžera. U tom smislu BiH nije izuzetak.

Sa druge strane, finansijsko-računovodstveni aspekti poslovanja preduzeća u BiH predstavljaju vrlo dinamičnu oblast privređivanja. Nova zakonska regulativa, približavanje BiH ka EU, izazovi ekonomske globalizacije, te rastuća integracija BiH u svjetsku privredu stavljaju pred finansijsku i računovodstvenu funkciju stalno nove zadatke.

Uzimajući u obzir naprijed navedeno, pristupilo se inoviranju studijskih programa II ciklusa studija na Ekonomskom fakultetu u Zenici, što uključuje provođenje nekoliko aktivnosti: sagledavanje i analiza ponude studijskih programa II ciklusa u bližem okruženju Ekonomskog fakulteta UNZE, formiranje i rad mješovite radne grupe za analizu postojećih studijskih programa II ciklusa (pored nastavnika sa Ekonomskog fakulteta UNZE članovi ove grupe su i predstavnici privredne komore, udruženja poslodavaca, istaknuti poslodavci i studenti II ciklusa, te magistri ekonomije), kreiranje upitnika za preduzeća i provođenje ankete, analiza prikupljenih podataka, formiranje ishoda učenja za potrebe studijskih programa/nastavnih predmeta, inoviranje nastavnih planova i programa u skladu sa formiranim ishodima učenja, provođenje neophodnih procedura za usvajanje inoviranih studijskih programa na UNZE.

3. Realizovane aktivnosti

3.1 Sagledavanje i analiza ponude studijskih programa II ciklusa u bližem okruženju Ekonomskog fakulteta UNZE

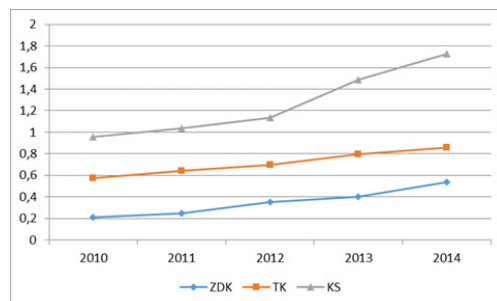
Da bi se pristupilo inoviranju postojećih studijskih programa II ciklusa studija na Ekonomskom fakultetu UNZE i na taj način pružila uža, specijalistička, znanja i nastavne cjeline u skladu sa potrebama tržišta rada, potrebno je, prije svega, utvrditi da li na tržištu postoji potreba za kadrovima koji će se obrazovati po tim nastavnim planovima i programima, te kakva je, općenito, ponuda studijskih programa na II ciklusu studija u bližem okruženju.

Ekonomski fakultet u Zenici je jedina visokoškolska ustanova na području ZDK koja pruža mogućnost studiranja na II ciklusu studija. Sa druge strane, broj privrednih subjekata u ZDK u 2014. g. iznosio je 16.319, od toga 6085 pravnih lica, 3952 dijelova pravnih lica i 6282 obrta. Navedeni podatak predstavlja ukupan poslovni sektor koji potencijalno može u ZDK apsorbovati završnike II ciklusa studija na

Ekonomskom fakultete u Zenici.³ Ovoj analizi treba dodati i podatak o ukupno 6 diplomiranih studenata – magistara u 2014. g. na UNZE.⁴ Uzimajući u obzir veličinu poslovnog sektora (16.319 subjekata) i broj diplomiranih studenata magistara (šest) uočavaju se značajna odstupanja. Usporedbe radi, poslovni sektor u KS broji 32.272 poslovna subjekta (pravna lica, dijelovi pravnih lica i obrt, zbirno) dok je na Univerzitetu u Sarajevu u 2014. g. diplomiralo ukupno 1.365 magistara.⁵ Prema tome, na svakih 1.000 poslovnih subjekata u ZDK otpada, uslovno, 0,45 magistara, dok u KS na 1.000 poslovnih subjekata otpada više od 4 magistra.

Također, mogućnost stjecanja kvalifikacije magistra postoji i na drugim visokoškolskim ustanovama u FBiH. Analizom ponude obrazovanja na II ciklusu u kantonima sličnih demografskih karakteristika kao što su Kanton Sarajevo (KS) i Tuzlanski kanton (TK) utvrđeni su pokazatelji koji govore o neoptimalnom stanju u pogledu studija II ciklusa na UNZE. Naredni grafikon predstavlja udio magistara u ukupnom broju zaposlenih u ZDK, KS i TK u razdoblju 2010-2014.

Grafikon 1: Zaposlenost magistara (%) u ZDK, TK i KS, 2010-2014.

Izvor: Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u FBiH, različita godišta.

Iz predstavljenog grafikon uočava se uzlazni trend postotnog udjela magistara u ukupnom broju zaposlenih (mjerениh na vertikalnoj osi) u svim analiziranim kantonima posmatranog petogodišnjeg razdoblja. Ipak, ako se uzmu u obzir podaci Federalnog zavoda za statistiku,⁶ od ukupnog broja zaposlenih u ZDK u 2014. g. samo je 0,61%

- 3 Tome se, naravno, može dodati i mogućnost pokretanja samostalnog biznisa od strane svršenika II ciklusa Ekonomskog fakulteta, što je realna mogućnost imajući u vidu nastavni plan i program diplomskog studija i izučavanje predmeta iz oblasti poduzetništva. Pored toga, svršenici II ciklusa imaju mogućnost učešća i na tržištu rada susjednih kantona.
- 4 Federalni zavod za statistiku. *Zeničko-dobojski kanton u brojkama*. Sarajevo, 2015, s. 9; Federalni zavod za statistiku. *Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine 2014./2015*. Sarajevo, 2015, s. 123
- 5 Federalni zavod za statistiku. *Kanton Sarajevo u brojkama*. Sarajevo, 2015, s. 9. Federalni zavod za statistiku. *Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine 2014./2015*. Sarajevo, 2015, s. 122
- 6 Federalni zavod za statistiku. *Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u Federaciji BiH – Statistički bilten*. Sarajevo, 2015, str. 90.

onih sa univerzitetskim stepenom obrazovanja – magistar, iz čega se može zaključiti da je općenito izrazito nisko učešće osoba sa univerzitetskim stepenom obrazovanja – magistar u ukupnoj zaposlenosti u ZDK. Usporedbe radi, u KS je od ukupnog broja zaposlenih 1,90% magistara, dakle oko tri puta više nego u ZDK. Sa druge strane, u TK je od ukupnog broja zaposlenih 0,97% magistara što je za oko jednu trećinu više nego u ZDK. Najveći broj magistara u ZDK je zaposlen u oblasti obrazovanja (74), zdravstvene i socijalne zaštite (82), prerađivačke industrije (42), te vađenja ruda i kamena (14).⁷ Teritorijalna raspoređenost zaposlenih magistara u ZDK pokazuje da u pojedinim općinama u ukupnom broju zaposlenih ima veoma mali broj magistara (znači i magistara ekonomije) što potencijalno može biti veliki nedostatak u kreiranju i realizaciji poslovno-razvojnih projekata tih općina i postizanju višeg nivoa socijalno-ekonomske razvijenosti. Takvo stanje je, na primjer, u općinama Doboj-Jug, Olovo i Zavidovići.⁸ Ni druge općine ZDK nisu u puno boljem položaju imajući u vidu odnos broja magistara i ukupnog broja zaposlenih osoba. Ipak, komparativno posmatrano, u povoljnijem položaju je Zenica i, donekle, općine Kakanj, Tešanj i Visoko.

3.2 Formiranje i rad mješovite radne grupe za analizu postojećih studijskih programa II ciklusa

U skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju ZDK i Statutom UNZE na Ekonomskom fakultetu je nakon isteka četverogodišnjeg perioda od osnivanja Ekonomskog fakulteta prepoznata potreba da se na postdiplomskom studiju pristupi analizi i inoviranju nastavnih planova i programa postojeća dva studijska odsjeka: Menadžment preduzeća i Računovodstveni i revizijski menadžment. Za te svrhe formiran je i poseban tim odlukom Naučno-nastavnog vijeća Ekonomskog fakulteta UNZE, a sve s ciljem da se utvrde nedostaci postojećeg nastavnog plana i programa, a čijim otklanjanjem će se doprinijeti „pomirenju“ rješenja teorijskih i praktičnih sadržaja ekonomske nauke sa savremenim potrebama tržišta rada i promjenama u poslovnom sektoru.

U prilog osiguranja kvaliteta i daljnjeg poboljšanja kompetencija i ishoda učenja studenata formirani tim je utvrdio je da postojeći model za II ciklus studija dovodi do velikog opterećenja studenata s obzirom da postoji 6 obaveznih predmeta (4 obavezna predmeta u zimskom i 2 u ljetnom semestru), te 3 izborna predmeta (nema izbornih predmeta sa otvorene liste u zimskom semestru, i 3 izborna predmeta u ljetnom semestru), što ukupno iznosi 9 predmeta. Formirani tim je utvrdio, na temelju

7 Op. cit., str. 90.

8 Op. cit., str. 88.

analize opterećenja studenata, da je 9 predmeta i uz to još završni - magistarski rad veliko opterećenje za studente, jer zbog suvišnih sadržaja studenti nisu u mogućnosti da se u potpunosti posvete užoj specijalizaciji. Pored toga, studenti II ciklusa nisu u mogućnosti da izvrše obaveze na II ciklusu u skladu sa predviđenim vremenom trajanja studija, što ima za posljedicu pada generacijske prolaznosti.

2.3. Kreiranje upitnika za preduzeća, provođenje ankete i analiza prikupljenih podataka

Kako je u dijelu 1 navedeno, za potrebe inoviranja studijskih programa II ciklusa studija na Ekonomskom fakultetu u Zenici, te usklađivanjem tih programa u skladu sa potrebama tržišta rada, kreiran je upitnik za preduzeća i provedena je anketa. Anketiranje je obuhvatilo ukupno 100 preduzeća. Rezultati anketiranja dati su u nastavku.

Rezultati prvog pitanja koje je glasilo: „Da li ste u dosadašnjem poslovanju zapošljavali završnike II ciklusa studija sa Ekonomskog fakulteta u Zenici?“, predstavljeni su na sljedećoj slici:

Slika 1: Struktura preduzeća iz uzorka po kriterijumu iskustvo u radu sa završnicima II ciklusa studija na EF ZE

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

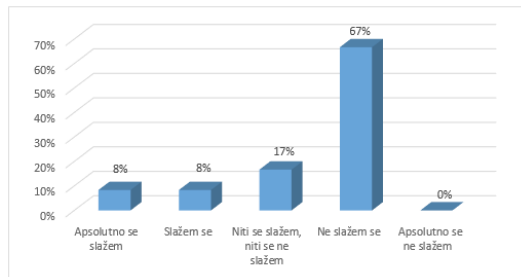
Na slici 1 možemo primijetiti da je od ukupno 100 ispitanih preduzeća njih samo 12 % ima iskustvo u radi sa magistrima ekonomije sa Ekonomskog fakulteta u Zenici, a da 88 % od ispitanih preduzeća nema nikakvo iskustvo u radu sa magistrima ekonomije sa Ekonomskog fakulteta u Zenici. Kako je po postojećem planu i programu II ciklus završilo ukupno 14 kandidata, ovi rezultati upućuju na zaključak da 12 od 14 magistara ekonomije u privredi već primjenjuje znanje stečeno na II ciklusu studija. Kako 88% anketiranih preduzeća nema iskustvo u radu s magistrima ekonomije sa našeg fakulteta, a njih minimalno 85% već radi⁹, to može uputiti na zaključak da

9 Za 2 magistra ekonomije koji su završili fakultet po postojećem programu nismo uspjeli dobiti informacije o zaposlenju.

postoji realna potreba na tržištu za ovim kadrom.

Za preduzeća koja su imala iskustvo s magistrima ekonomije sa Ekonomskog fakulteta u Zenici potrebno je provjeriti u kojem stepenu su zadovoljni nivoom znanja kojim oni raspolažu, te da li nivo znanja odgovara izlaznom zvanju. U skladu s tim, drugo anketno pitanje glasi: „U kojoj mjeri se slažete da oni imaju nivo znanja koji je potreban za obavljanje poslova u izlaznom zvanju u trenutku zaposlenja?“. Rezultati su prikazani na sljedećoj slici:

Slika 2: Stepen zadovoljstva poslodavaca nivoom znanja magistara ekonomije

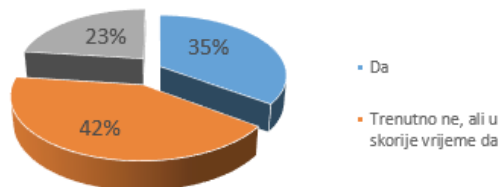

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

Na temelju odgovora na ovo pitanje, gdje je samo 16% poslodavaca zadovoljno nivoom znanja magistara ekonomije, možemo zaključiti da postoji visok nivo diskrepancije između pruženog, usvojenog i primijenjenog znanja. Pored toga, 67% poslodavaca se ne slaže da magistri ekonomije u trenutku zaposlenja imaju nivo znanja koji odgovara nivou izlaznog zvanja. To predstavlja signal Ekonomskom fakultetu da je potrebno preduzeti neke mjere u cilju poboljšanja ove situacije.

Treće pitanje odnosi se na stvarnu potrebu anketiranih preduzeća za magistrima ekonomije, i ono glasi: „Da li trenutno postoji potreba za angažmanom magistara ekonomije u Vašem preduzeću?“. Rezultati su prikazani na sljedećoj slici:

Slika 3: Potreba za magistrima ekonomije

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

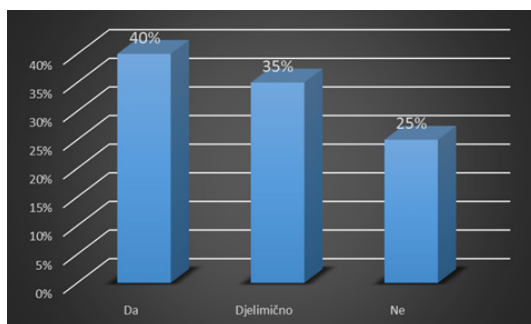
Analizirajući odgovor na ovo anketno pitanje možemo zaključiti da od 100 anketiranih preduzeća 35% ima potrebu za zapošljavanjem magistara ekonomije, te da će tu

potrebu u skorije vrijeme, u zavisnosti od rasta preduzeća, tu potrebu imati dodatnih 42% poreduzeća, što ukupno iznosi 77%. Ovi odgovori samo su potvrda opravdanosti postojanja II ciklusa studija, te u kombinaciji s drugim anketnim pitanjima signal da se kontinuirano treba raditi na usklađivanju obrazovnog procesa s potreba tržišta rada.

Kada smo utvrdili da zaista postoji potreba za magistrima ekonomije, u svrhu što bržeg zapošljavanja, važno je ispitati informacije i stavove poslodavaca o samim studijskim programima na visokoškolskim ustanovama, u ovom slučaju na Ekonomskom fakultetu u Zenici. Te informacije su date u naredna 2 pitanja.

Četvrto anketno pitanje glasillo je: „*Da li ste upoznati sa studijskim programima II ciklusa na Ekonomskom fakultetu u Zenici?*“. Rezultati su predstavljeni na sljedećoj slici:

Slika 4: Poslodavci i studijski programi

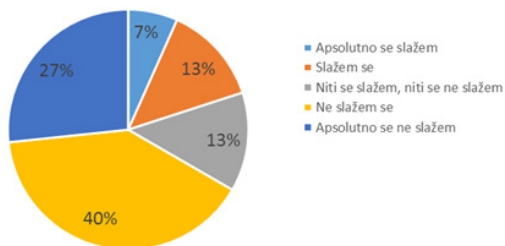
Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

Rezultati odgovora na ovo anketno pitanje upućuju da je 40% poslodavaca upoznato, 35% djelimično upoznati, a 25% poslodavaca nije upoznato sa studijskim programima II ciklusa studija na Ekonomskom fakultetu u Zenici. To upućuje na sljedeći zaključak: prilagođavanje nastavnih planova i programa potrebama tržišta rada zahtijeva aktivniju ulogu poslodavaca u definisanju konačnih potreba, te kontinuiranu komunikaciju za obrazovnim ustanovama, u ovom slučaju sa Ekonomskim fakultetom u Zenici. Na taj način poslodavci bi mogli precizno definisati „*proizvod*“ koji im je potreban, a obrazovne ustanove bi mogle oblikovati procese kako bi u konačnici „*proizvele proizvod*“ po mjeri poslodavca.

Nakon što je uvrđen stepen poznavanja studijskih programa na II ciklus studija na Ekonomskom fakultetu u Zenici, kroz naredno pitanje se analizira stav poslodavaca o postojećem nastavnom planu i programu na II ciklusu studija. Pitanje glasi: „*Ako je odgovor „Da“, u kojoj mjeri se slažete da je postojeći NPP odgovarajući?*“. Rezultati od ukupno 75 anketiranih preduzeća koji su upoznati sa razmatranim studijskim programima predstavljeni su na sljedećoj slici:

Slika 5: Stav poslodavaca o postojećem nastavnom planu i programu na II ciklusu studija

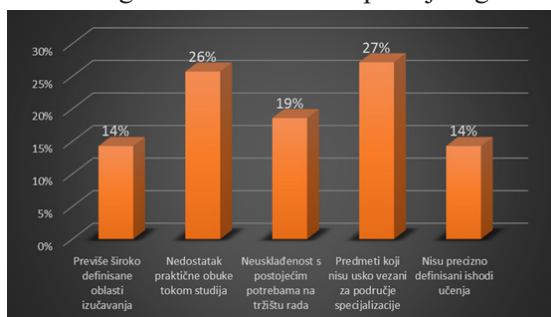

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

Analizirajući rezultate odgovora na ovo pitanje vidimo da: 7% anketiranih apsolutno se slaže da je postojeći nastavni plan i program na II ciklusu studija odgovara, 13% se slaže, 13% niti se slaže, niti se ne slaže, 40% se ne slaže, a 27% se apsolutno ne slaže. Ako vršimo komparaciju dobijenih rezultata svrstavanjem odgovora u skupine, vidimo da se 67% anketiranih ne slaže, a 20% se slaže da su postojeći NPP odgovarajući (13% nema stav). Ovo nas može uputiti na zaključak da poslodavci smatraju da je potrebno raditi na inoviranju nastavnih planova i programa, te njihovom usklađivanju u skladu sa potrebama na tržištu rada kako bi magistri, u ovom slučaju ekonomije, imali priliku izvršiti praktičnu implementaciju naučenog tokom specijalizacije.

Kada smo utvrdili stavove poslodavaca o, uslovno rečeno, snazi postojećih programa, potrebno je ispitati šta je to po njihovom mišljenju glavni nedostatak istih. U tom pravcu je i sljedeće pitanje koje glasi: „Šta je, po Vašem mišljenju, glavni nedostatak postojećeg NPP?“. S obzirom da se od 75 ispitanih preduzeća koji su upoznati sa studijskim programima II ciklusa studija na Ekonomskom fakultetu u Zenici njih 5 u potpunosti slaže sa postojećim NPP-ima, na pitanje o nedostatku postojećeg NPP odgovaralo je 70 ispitanika. Rezultati su predstavljeni sljedećom slikom:

Slika 6: Stav poslodavaca o glavnom nedostatku postojećeg NPP

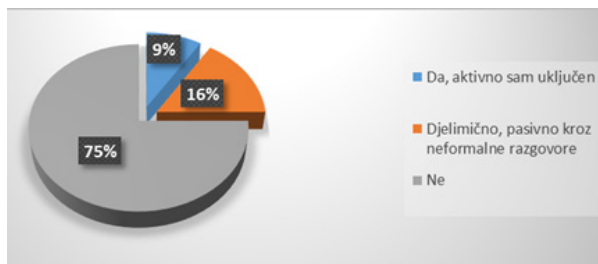

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

Rezultati odgovora na pitanje daju nam smjernice za izradu novog NPP koji će biti, u što je moguće većoj mjeri, usklađen s potrebama tržišta rada. To znači da je potrebno posvetiti pažnju užem definiranju oblasti izučavanja, jer 14 % poslodavaca smatra da je to glavni nedostatak postojećeg NPP. Pored toga, potrebno je osmisliti mehanizam za praktičnu obuku tokom studija, jer 26% anketiranih smatra da u tome problem. Problem neusklađenosti s potrebama tržišta rada potencira 19% ispitanih subjekata, 27% smatra da postoje predmeti koji nisu usko vezani za područje specijalizacije, i 14% da nisu precino definisani ishodi učenja. Svakako, ovi rezultati treba da budu okosnica novog NPP.

Sedmo pitanje je glasilo: „*Da li ste ikada uključivani u inoviranje NPP?*“. *Odgovori su predstavljeni sljedećom slikom:*

Slika 7: Uključenost poslodavaca u inoviranje NPP

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

Slika 7, možda i najbolje, pokazuje zašto su rezultati ankete ovakvi kakvi jesu, te zašto imamo visok stepen diskrepancije između postojećih studijskih programa i potreba tržišta rada. Kao što se vidi na slici: samo 9% poslodavaca je konsultovano pri inoviranju NPP-a, 16% djelimično, kroz neformalne razgovore, a čak 75% poslodavaca nikada nije uključivano pri inoviranju nastavnih planova i programa. Stoga se i kao jedan od zadataka u provođenju ovog projekta postavlja aktivnije uključivanje poslodavaca u samu konstrukciju novih NPP-a. Uključivanje poslodavaca, prvenstveno, potrebno je zbog tačnijeg i preciznijeg definisanja njihovih potreba, a zatim će u pravcu zadovoljenja tih potreba NPP-i biti inovirani.

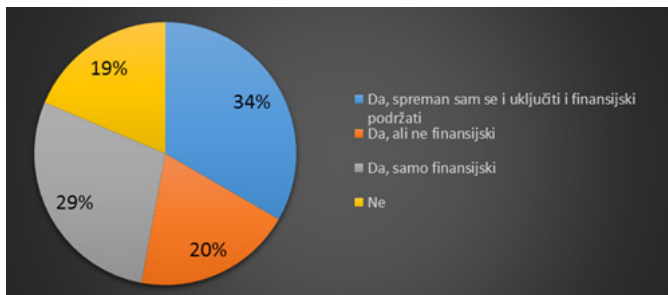
S obzirom da većina poslodavaca nije uključivana u izradu i inoviranje NPP-a, potrebno je provjeriti stav poslodavac o potrebi i spremnosti njihovog uključivanja u taj proces. Odgovori na ova pitanja dati su u nastavku. S tim u vezi, osmo anketno pitanje na koje su odgovorili svi anketirani privredni subjekti (njih 100) glasilo je: „*Da li smatrate da je u inoviranje nastavnih planova i programa potrebno uključiti poslodavce?*“. Rezultati su predstavljeni sljedećom slikom:

Slika 8: Stav poslodavaca o potrebi njihovog angažovanja u inoviranju NPP

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

Od ukupno 100 anketiranih preduzeća, njih 30% se apsolutno slaže da je potrebo uključiti poslodavce u inoviranje NPP, 35% se slaže, 10% niti se slaže, niti se ne slaže, 15% se ne slaže, 10% se apsolutno ne slaže. Ako vršimo komparaciju dobijenih rezultata svrstavanjem odgovora u skupine, vidimo da se 65% ispitanih preduzeća slaže da je potrebna njihova aktivnija uloga u kreiranju i inoviranju NPP-a, dok se 25% ne slaže, a ostalih 10% nema stav po ovom pitanju. Dakle, možemo zaključiti da privredna zajednica smatra da ih se treba konsultovati u kreiranju NPP-a, kako bi se postigao što veći stepen usklađenosti NPP-a sa potrebama tržišta rada.

S obzirom da većina anketiranih privrednih subjekata smatra da je potrebna njihova aktivnija uloga u kreiranju i inoviranju NPP-a, potrebno je analizirati da li su oni spremni da se uključe u taj proces, te da to u konačnici i finansijski podrže. U tom pravcu ide i naredno anketno pitanje koje glasi: „Da li ste Vi, kao poslodavac, spremni uključiti se i finansijski podržati inoviranje nastavnih planova i programa?“. Rezultati su predstavljeni sljedećom slikom:

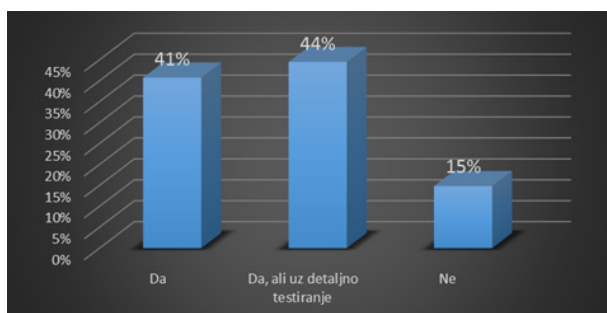
Slika 9: Spremnost poslodavaca za aktivniju ulogu u inoviranju NPP

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

Rezultati anketiranja su pokazali sljedeće: 34% poslodavaca spremno je aktivno da se uključi i finansijski podrži inoviranje NPP, 20% spremno je da se uključi, ali ne i da finansijski podrži, 29% spremno je samo finansijski podržati, a 19% poslodavaca nije spremno da se uključi u kreiranje i inoviranje NPP-a, niti finansijski niti aktivnim uključivanjem.

Nakon što smo utvrdili da postojeći privredni subjekti nisu u dovoljnoj mjeri uključeni u izradu i inoviranje NPP-a, te da su spremni za aktivniju ulogu na tom polje, ispitali smo i spremnost privrednih subjekata da zaposle magistre ekonomije koji su završili II ciklus studija po nastavnom planu i programu u čijem kreiranju su i sami učestvovali. Prema tome, posljednje anketno pitanje je glasilo: „Da li ste spremni zaposliti magistra koji je završio drugi ciklus studija po NPP u čijem inoviranju ste učestvovali?“. Rezultati su prikazani na sljedećoj slici:

Slika 10: Spremnost poslodavaca da zaposle završenike II ciklusa studija

Izvor: obrada autora na osnovu prikupljenih primarnih podataka

Istraživanje pokazuje da je od ukupno 81 poslodavca koji su spremni aktivno se uključiti u definiranje smjernica za obrazovanje kadrova u skladu s potrebama tržišta rada 41% spremno i zaposliti završenike II ciklusa, gdje su učestvovali u izradi NPP, 44% je spremno, ali uz detaljno testiranje, i 15% nije nikako spremno.

3.3 Formiranje ishoda učenja za potrebe studijskih programa i inoviranje nastavnih planova i programa u skladu sa ishodima učenja

Uzevši u obzir savremene trendove u obrazovanju kadrova na II ciklusu studija, te sugestije poslodavaca i znanje i vještine nastavnog osoblja na Ekonomskom fakultetu u Zenici formirani su ishodi učenja za potrebe studijskih programa, te su u skladu s formiranim ishodima učenja inovirani nastavni planovi i programi studijskih programa na II ciklusu studija.

U prilog osiguranja kvaliteta i daljnjeg poboljšanja kompetencija izlaznih zvanja studenata usvojen je novi model za II ciklus studija unutar kojeg je izvršio za oba odsjeka i redukciju postojećeg broja obaveznih predmeta sa 6 (4 obavezna predmeta u zimskom semestru i dva u ljetnom semestru) na 5 (4 obavezna predmeta u zimskom i 1 u ljetnom semestru), te izbornih predmeta sa 3 na 1 (nema izbornih predmeta sa otvorene liste u zimskom semestru, a umjesto 3 u ljetnom semestru nalazi se samo 1 izborni predmet kojeg studenti biraju od ponuđena 4). U zimskom semestru studentsko opterećenje nastavom iznosi 240 sati ili 16 sati sedmično (4 obavezna predmeta),

a što odgovara 30 ECT(A)S bodova (4 x 7,5), dok je u ljetnom semestru 120 sati ili 8 sati sedmično (1 obavezni + 1 izborni predmet), a što odgovara 13 ECT(A)S bodova (7,5 + 5,5). Tome treba pridodati u ljetnom semestru i predviđeno opterećenje za izradu magistarskog rada od 17 ECT(A)S bodova. Dakle, ukupno opterećenje studenata od 60 ECT(A)S na oba odsjeka II ciklusa je ravnomjerno raspoređeno i po semestru iznosi 30 ECT(A)S bodova.

Prednosti usvojenog modela inoviranja nastavnih planova i programa su višestruke, jer su rasterećena od suvišnih sadržaja oba studijska odsjeka, a istovremeno su postignute značajne finansijske uštede. Mogućnošću izbora 1 od 4 ponuđena izbornih predmeta u ljetnom semestru zadovoljeni su i lični afiniteti studenata u nekim uskim područjima, a prisutnim rasterećenjem u istom semestru (jedan obavezni i jedan izborni predmet), stavljen akcenat i na izradi same prijave magistarskih radova u okviru hipotezom zacrtanih istraživanja na odgovarajuće teme.

Uslovi upisa na II ciklus studija su propisani Zakonom o visokom obrazovanju Zeničko-dobojskog kantona i Statutom UNZE. Nakon završetka studija studenti stječu zvanje magistra ekonomije iz odgovarajućeg odsjeka: Menadžment preduzeća ili Računovodstveni i revizijski menadžment.

4. ZAKLJUČAK

Činjenica da je Ekonomski fakultet u Zenici jedina visokoškolska ustanova na području ZDK koja pruža mogućnost studiranja na II ciklusu studija, te da je broj privrednih subjekata na području ZDK u 2014. godini iznosio 16.319 opravdava postojanje II ciklusa studija na Ekonomskom fakultetu u Zenici. Međutim, da bi se smanjila diskrepancija između pruženog znanja i realnih potreba privrede, potrebno je, na temelju saradnje s privredom, prikupljati podatke o realnim potrebama, te u kombinaciji sa naučnim dostignućima u definisanim oblastima vršiti inoviranje studijskih programa na fakultetima. U skladu s tim, za potrebe provedbe ovog projekta kreiran je i upitnik za preduzeća putem kojeg su identifikovani nedostaci postojećih studijskih programa, te identifikovane i u ishode učenja, kroz aktivnost kreiranja istih, uključeni specifični zahtjevi poslodavaca u pogledu izlaznih kompetencija završenika II ciklusa studija.

Analiza prikupljenih podataka pokazala je da poslodavci koji su imali priliku zapošljavati magistre ekonomije, u većini slučajeva, smatraju da magistri ekonomije u trenutku zaposlenja nemaju nivo znanja koji korespondira njihovom zvanju. U skladu s tim, ovaj projekat ima za cilj da se smanji ta diskrepancija. Kao glavne nedostatke postojećih studijskih programa poslodavci vide: previše široko definisane oblasti izučavanja, nedostatak praktične obuke tokom studija, neusklađenost s postojećim

potrebama na tržištu rada, predmeti nisu usko vezani za područje specijalizacije, te nepostojanje precizno definisanih ishoda učenja.

Rezultati anketiranja pokazuju da većina poslodavaca nije imala priliku da se uključi u proces kreiranja i inoviranja nastavnih planova i programa na fakultetima, kako bi na taj način direktno učestvovali u procesu usklađivanja obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada. U vezi s tim, anketiranjem je utvrđeno da privredna zajednica smatra da ih se treba konsultovati u kreiranju NPP-a. Većina anketiranih privrednih subjekata je spremna učestvovati, a neki i finansijski podržati, u inoviranju NPP-a, te zaposliti magistre ekonomije koji su magistrirali po NPP-ima u čijoj izradi i inoviranju su i sami učestvovali.

Svi ovi podaci, prikupljeni anketiranjem poslodavaca, uveliko su utjecali na inoviranje postojećih studijskih programa, a sve u cilju smanjenja diskrepancije pruženog znanja tokom studija sa realnim zahtjevima tržišta rada.

ADJUST STUDY PROGRAMS WITH LABOR MARKET NEEDS

ABSTRACT

The aim of this paper is to present the process of harmonization of study programs, second cycle studies at the Faculty of Economics, University of Zenica with the real needs of the labor market. For the realization of this process there have been identified and implemented several activities. In addition to the analysis of the justification and the need for innovation of study programs, second cycle study, investigation and analysis offer study programs, second cycle in the neighboring area of Faculty of Economics University of Zenica. After analyzing the existing programs of study, the questionnaire design for companies has been carried out and a survey was conducted, in order to learning outcomes, through the activity of creating them, turn on the specific requirements of employers in terms of the qualifications of graduates of II study cycle. Analysis of the data showed that employers who had the opportunity to employ masters of the economy, in most cases, considered to masters of the economy at the time of employment do not have the level of knowledge that corresponds to their profession. As key causes of such a state employers see: too broadly defined areas of study, the lack of practical training during their studies, between existing study programs to the needs of the labor market, the objects are not closely related to the area of specialization, and the lack of well-defined learning outcomes. This data, collected by surveying employers, greatly influenced the innovation of

study programs, with a view to reducing the discrepancy of provided knowledge during the study with the real demands of the labor market.

Keywords: study programs, second cycle studies, the real needs of the labor market, the output competencies, learning outcomes, Faculty of Economics in Zenica

LITERATURA

1. Federalni zavod za statistiku (različita godišta), Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u FBiH, *Statistički bilten*, ISSN 1512-5106, Sarajevo
2. Federalni zavod za statistiku. *Zeničko-dobojski kanton u brojkama*. Sarajevo, 2015.
3. Federalni zavod za statistiku. *Kanton Sarajevo u brojkama*. Sarajevo, 2015.
4. Federalni zavod za statistiku. *Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine 2014./2015*. Sarajevo, 2015.

PRILOG: ANKETNI UPITNIK

1. Da li ste u dosadašnjem poslovanju zapošljavali završnike II ciklusa studija sa Ekonomskog fakulteta u Zenici?

Da, trenutno su zaposleni

Da, ali više ne rade

Ne (pređite na pitanje broj 3)

2. U kojoj mjeri se slažete da oni imaju nivo znanja koji je potreban za obavljanje poslova u izlaznom zvanju u trenutku zaposlenja?

Apsolutno se slažem

Slažem se

Niti se slažem, niti se ne slažem

Ne slažem se

Apsolutno se ne slažem

3. Da li trenutno postoji potreba za angažmanom magistara ekonomije u Vašem preduzeću?

Da

Trenutno ne, ali u skorije vrijeme da

Ne

4. Da li ste upoznati sa studijskim programima II ciklusa na Ekonomskom fakultetu u Zenici?

Da

Djelimično

Ne (pređite na pitanje broj 7)

5. Ako je odgovor „Da“, u kojoj mjeri se slažete da je postojeći nastavni plan i program odgovarajući?

Apsolutno se slažem (pređite na pitanje broj 7)

Slažem se

Niti se slažem, niti se ne slažem

Ne slažem se

Apsolutno se ne slažem

6. Šta je, po Vašem mišljenju, glavni nedostatak postojećeg nastavnog plana i programa?

Previše široko definisane oblasti izučavanja

Nedostatak praktične obuke tokom studija

Neusklađenost s postojećim potrebama na tržištu rada

Predmeti koji nisu usko vezani za područje specijalizacije

Nisu precizno definisani ishodi učenja

7. Da li ste ikada uključivani u izradu i inoviranje nastavnih planova i programa?

Da, aktivno sam uključen

Djelimično, pasivno kroz neformalne razgovore

Ne

8. Da li smatrate da je u inoviranje nastavnih planova i programa potrebno uključiti poslodavce?

Apsolutno se slažem

Slažem se

Niti se slažem, niti se ne slažem

Ne slažem se

Apsolutno se ne slažem

9. Da li ste Vi, kao poslodavac, spremni uključiti se i finansijski podržati inoviranje nastavnih planova i programa?

Da, spreman sam se i uključiti i finansijski podržati

Da, ali ne finansijski

Da, samo finansijski

Ne, jer to indirektno već radim

10. Da li ste spremni zaposliti magistra koji je završio drugi ciklus studija po NPP u čijem inoviranju ste učestvovali?

Da

Da, ali uz detaljno testiranje

Ne

